

Doç. Dr. Mikdat KADIOĞLU
İTÜ Meteoroloji Mühendisliği Bölümü

an Gölü'nün su seviyesi 1987 yılından beri hızlı bir şekilde yükselmektedir. Normalde göl su seviyesinin, ortalama deniz seviyesinden olan yüksekliği 1646 m olarak kayıtlarda gösteriliyorsa da, bu günlerde göldeki su seviyesinin ulaştığı 1650 m civarındadır. Son 8 yılda 4 m yükselen Van Gölü'nün tuzlu ve sodalı suları günümüzde yerleşim ve tarım alanları ile birlikte çevresindeki yolların bir kısmını tahrip etmiştir. Bu yüksek su seviyesi nedeniyle de günümüzde Van ilinin kıyısında 1655 m kotunun altı doğal afet bölgesi olarak ilan edilmiş ve 1652 metrenin altında kalan alan tahlim edilmiştir.

U kısa yazıda, şu an kıyılarında doğal bir afet yaşanan ölümlü bir tanıtma ve su seviyesindeki aşırı yükselmenin şas nedeni üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

'an Gölü

arıtaya bakıldığında Doğu Anadolu bölgesinde irili ufaklı birçok göl olduğu görülür. Bunlardan Van Gölü, yüz ölçümü bakımından Türkiye'nin en büyük iç gölü; Dünyanın da 14. büyük gölüdür. Her ne kadar bu gölün adı "Van Gölü" ise de, gölün yarısından fazlası Bitlis il sınırları içerisinde yer almaktadır. Her taraftan yüksek dağlarla çevrili olan Van Gölü, daha çok doğu tarafındaki küçük dereler tarafından beslenir. Bununla beraber, Van Gölü'nün çanağında yer alan kaynakları ile birlikte havzada Van Gölü'ne dökülmeyen karsular da vardır. Yarı-kurak bir bölgede bulunan Van Gölü, kıyısında iklimi yumuşatarak bölgede bir "vaha" etkisi oluşturmaktadır.

ış aylarında düşük sıcaklıklar ve yüzey akışının donması, ıvzadaki derelerde su azlığına, yağmurlar ve Van Gölü'nün evresindeki yüksek dağlarda biriken karların erimesi ise kış ve yaz aylarında derelerdeki su fazlalığına sebep olmaktadır. Böylece göldeki su, genellikle Temmuz ayında n yüksek, Ocak ayında ise en düşük seviyesine ulaşmaktadır. ortalım iklim şartlarında, yıl içindeki su seviyesindeki bu üşselme ile alçalma arasında 50-60 cm'lik bir fark vardır.

ışarı akışı olmadığından Van Gölü'nün suları tuzludur. 'olkanık kayalardaki sodyum bileşiklerinin eriyerek akarsular e göle taşınması göl sularının fazlaca sodalı olmasına yol çmiştir. Bu nedenle, gölün bütün kıyılarında ve içinde iemen hemen hiç yosun ve su bitkisi yoktur. suya uyum ağlayarak yaşayabilen tek canlı "inci" adı verilen küçük kefal ıdır. Bunlardan dolayı da Van Gölü'nü bir "su çölü" ı olarak da adlandırmak mümkündür. Taşan göl suyunun tkilediği ağaçlar fizyolojik kuraklık nedeniyle ölmekte ve arım alanları su geri çekilse bile uzun süre kullanılmaz hale lmektedir. Bu nedenle göl suyunun herhangi bir yere lrenajı büyük çevre sorunlarına yol açacaktır.

Van Gölü'nde Su Seviyesi Neden Yükseliyor?

Genelde herhangi bir göldeki su seviyesi değişimleri başlıca üç nedene bağlı olarak açıklanmaya çalışılır: Su bütçesi, taban hareketleri ve dünya dışı etkiler, (Kadioğlu, 1994 a).

Van Gölündeki bugünkü problem üzerine şu ana kadar yapılan iki ayrı sempozyumda konu ile ilgili yer bilimcileri, depremlerin Van Gölündeki su seviyesinin yükselmesine neden olmadığını, bunun aksine gölde artarak 15 milyon m³’ü aşan suyun meydana getirdiği, ilave yükleme sonucu bölgede küçük çaplı depremlerin olabileceğini ortaya koydu.

Güneş lekeleri ve meteor sağnakları gibi atmosfer dışı etkenlerin hava şartlarını ve gölleri etkilediği eskiden beri iddia edilmektedir. Fiziksel bir dayanağı olmayan bu iddialara ciddi bilimsel dergilerde artık yer verilmemektedir, (Boroughs, 1992). Bu tür bir yaklaşımın açıklayamadığı bir çok soru vardır: 1989-1991 yıllarında her ay gözlenen güneş lekelerinin sayısı 100'ün üzerindedir. Bu nedenle tüm Dünya'da kuraklığın 1989 yılından itibaren kalkması gerekirdi. Halbuki İstanbul başta olmak üzere tüm Ege bölgesi bu yıllarda çok büyük kuraklık yaşamıştır. Kısacası, tüm Dünya'yı etkilemesi beklenen bu tür kaynağı yeryüzü dışında olan parametreler ile Dünya üzerinde sadece bir kaç noktadaki göl arasında bazen görülebilen ilişkiler sadece bir rastlantıdan ibarettir.

Dünya'da Van Gölü'ndekine benzer probleme sahip olan göller üzerine yapılan bilimsel araştırmalara ait literatür incelendiğinde (ki bir olaya bilimsel yaklaşmanın ilk şartı budur) genelde göllerin su seviye değişimlerinin meteorolojik nedenlere dayandığı görülür. Genellikle, göl ve deniz kıyılarında yaşayanlar, yazı en yüksek ve kışın en düşük olan su seviyelerinde yıldan yıla ortaya çıkan değişimleri gözlerler. Bu değişimler, yaygın bir şekilde inanıldığı gibi, basit periyodik salınımlar da göstermez.

Bu salınımlar genelde, yağış akış ve buharlaşma gibi iklimolojik faktörlerin kompleks etkileşimine gölün tepki göstermesinin bir sonucu olarak ortaya çıkar, (Changnon, 1987).

Nitekim su seviye yükselmeleri yukarıda sayılan üç genel nedenden biri veya bir kaçına kısmen veya tamamen bağlı